

Tvoř a hraj si

Průvodce programem
pro mateřské školy

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

 **mu
ze
um** ŘÍČANY

Tvoř a hraj si
s přírodními materiály!

Používej bezpečně
opravdové nástroje.

Spolupracuj
s kamarády.

Neboj se dělat chyby!

Průvodce programem stručně představuje obsah programu, upozorňuje na zajímavosti a formou fotografií z realizace ukazuje, jak program probíhá. Jednotlivé lekce je možné využít například jako materiál pro žáky, kteří se části programu nemohli účastnit.

Metodika pro učitele a všechny další přílohy jsou ke stažení na webu:

www.regionalniucebnice.ricany.cz

Osnova:

---

1. Jaké to je?

Tematický blok č. 1 (Jaké to je?)

---

2. Jak se s tím pracuje?

Tematický blok č. 2 (Jak se s tím pracuje?)

---

3. Co to tu roste?

Tematický blok č. 3 (Co to tu roste?)

---

4. Jak se to dělá?

Tematický blok č. 4 (Jak se to dělá?)

CO TO ZNAMENÁ?

Práce ve skupině

Zamyšlení

Úkol

Reflexe

Tip

1.
JAKÉ TO JE?

1. JAKÉ TO JE?

V úvodním bloku jsme si přečetli pohádku o kočce Vločce a vlně (příloha 4.2. Kočka Vločka a vlna). Stejně jako kočka Vločka, i děti se seznamovaly s různými přírodními materiály. Zaměřovali jsme se na poznávání a využívání jejich vlastností. Děti pojmenovávaly materiály a jejich vlastnosti, vyhledávaly materiály podle zadaných vlastností, hledaly protiklady. Tvořily z materiálů podle svých představ, nikoli podle konkrétního zadání nebo vzorového výrobku.

Vezmi si na procházku košíček a sbírej do něj různé materiály, ze kterých by sis chtěl/a něco vyrobit. Mohou to být klacky, šišky, mech, kůra, kameny, pírká... cokoli se ti bude líbit. Další zajímavé materiály zkus najít i doma.

Já ten klacek zlomil a teď mám dva. Voní úplně jako houby.

Ta vlna je heboučká jako vlasy!

Vybrala jsem si šišku, protože se s ní můžu škrábat na noze. Takle škrábe nejlíp, jiný jsou hladký a moc neškrábou.

Podporovali jsme děti v tom, aby sbíraly co nejrozmanitější materiály. Nabízeli jsme jim také třeba odstřížky látek, klubíčka, drátky.

Skvělým materiálem je ovčí vlna. Nedá se nahradit vatou - má jinou strukturu, zajímavě voní, hřeje, její vlákna drží pohromadě. Sháníme ji buď u chovatelů ovcí nebo ji kupujeme v obchodech s výtvarnými potřebami.

?

Co drží v ruce kluk na obrázku?

Máš ve své „sbírce“ materiálu také kámen nebo vlnu? Jaké jsou, jaké mají vlastnosti?

Najdi ve své sbírce nebo kolem sebe něco, co má následující vlastnosti. To, co jsi našel/našla, můžeš vybarvit.

měkké

ohebné

průsvitné

hřejivé

tvrdé

lámavé

pružné

voňavé

Z přírodních materiálů jsme vytvářeli obrázky na barevné čtvrtky. Ty jsme potom vyfotili, zalaminovali a vystavili si je. Jako v galerii. S dětmi jsme si vyprávěli o tom, kde se vystavují obrazy a jestli už na nějaké výstavě také byly.

Na barevnou čtvrtku vyskládej obrázek z přírodnin, které sis nasbíral/a.

Ptali jsme se dětí, co je na obrázku. Ale nejen to, ptali jsme se také, jaké použily materiály a proč si vybraly právě tyto. Znovu jsme se vraceli k vlastnostem materiálů.

My jsme udělaly kočičku, protože se nám líbí kočka Vločka z té pohádky. Použily jsme tam hodně vlny, aby ta kočička byla měkoučká a heboučká. Ale nohy a hlavu jsme jí udělaly ze dřeva. Aby byly tvrdý. Po měkkých nohách by se jí špatně běhalo.

Při tvořivé hře (www.tvorivahra.cz) jsme nechávali děti tvořit samostatně, nenabízeli jsme jim žádné nápady a vzorové výrobky. Nedělali jsme práci za děti – ale pomáhali jsme jim, aby přišly samy na řešení problémů. I při následující aktivitě jsme ponechali iniciativu na dítěti. Poskytli jsme dětem přírodniny, provázky, drátky, nůžky a kleště na přeštípnutí drátku (nejlépe kombinačky).

Z přírodních materiálů nemusíme vytvářet jen obrázky.

Můžeš si vyrobit cokoli, co jen chceš – A PAK SI S TÍM MŮŽEŠ HRÁT!

Tohle je princezna, která bydlí na zámku v lese, a když mají veveřčí miminka hlad, tak jim dá svoji šiškovou korunu. Má růžový vlasy – protože je to princezna, přece.

Co jsi vyrobil/a?

Jaké materiály jsi použil/a?

Proč sis vybral/a právě tyto materiály?

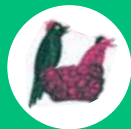
Bylo těžké to vyrobit?

Bavilo tě to?

Co s výrobkem uděláš – budeš si s ním hrát? Dáš ho někomu jako dárek? Vystavíš si ho?

Sem si nalep fotografi svého výrobku:

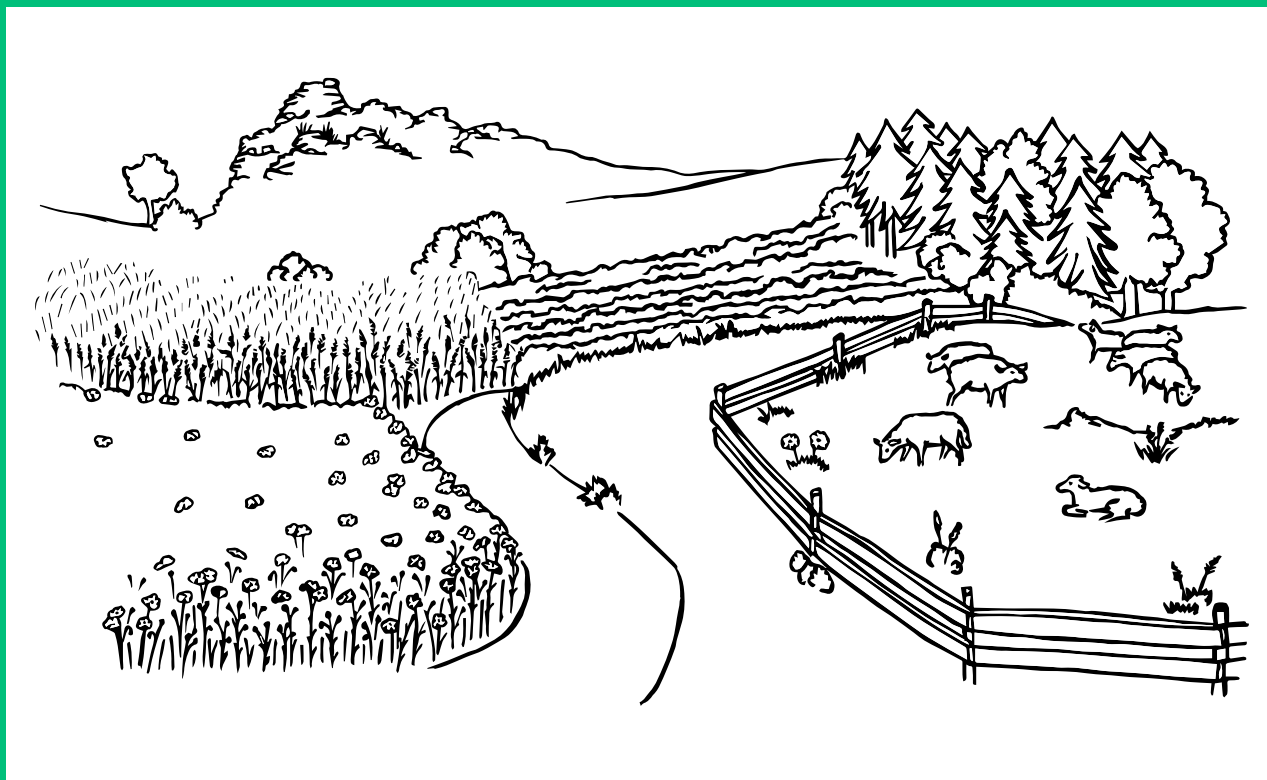
Představte si, že procházíte krajinou na obrázku.

Jaké materiály k tvoření by se tam daly najít?

Co by se z nich dalo vytvořit?

Ukazujte si a povídejte. A tvořte!

(příloha 4.6. Krajina – pracovní list s krajinou)

2.

JAK SE S TÍM PRACUJE?

2. JAK SE S TÍM PRACUJE?

Ve druhém tematickém bloku jsme se seznamovali s nástroji. Pojmenovávali jsme je, přiřazovali jsme materiály k vhodným nástrojům a učili se s nimi bezpečně pracovat. Nástroje jsme dětem představovali postupně a učili jsme je také postupně (beze spěchu a tlaku) bezpečnostní pravidla pro práci s nástroji.

Dětem se při prvním setkání s nástroji nejvíce líbila škrabka. Je ostrá, dovede opracovávat dřevo i jiné materiály. Výhoda je, že škrabku najdeme v každé domácnosti a můžeme ji dětem za pár korun pořídit i do školky.

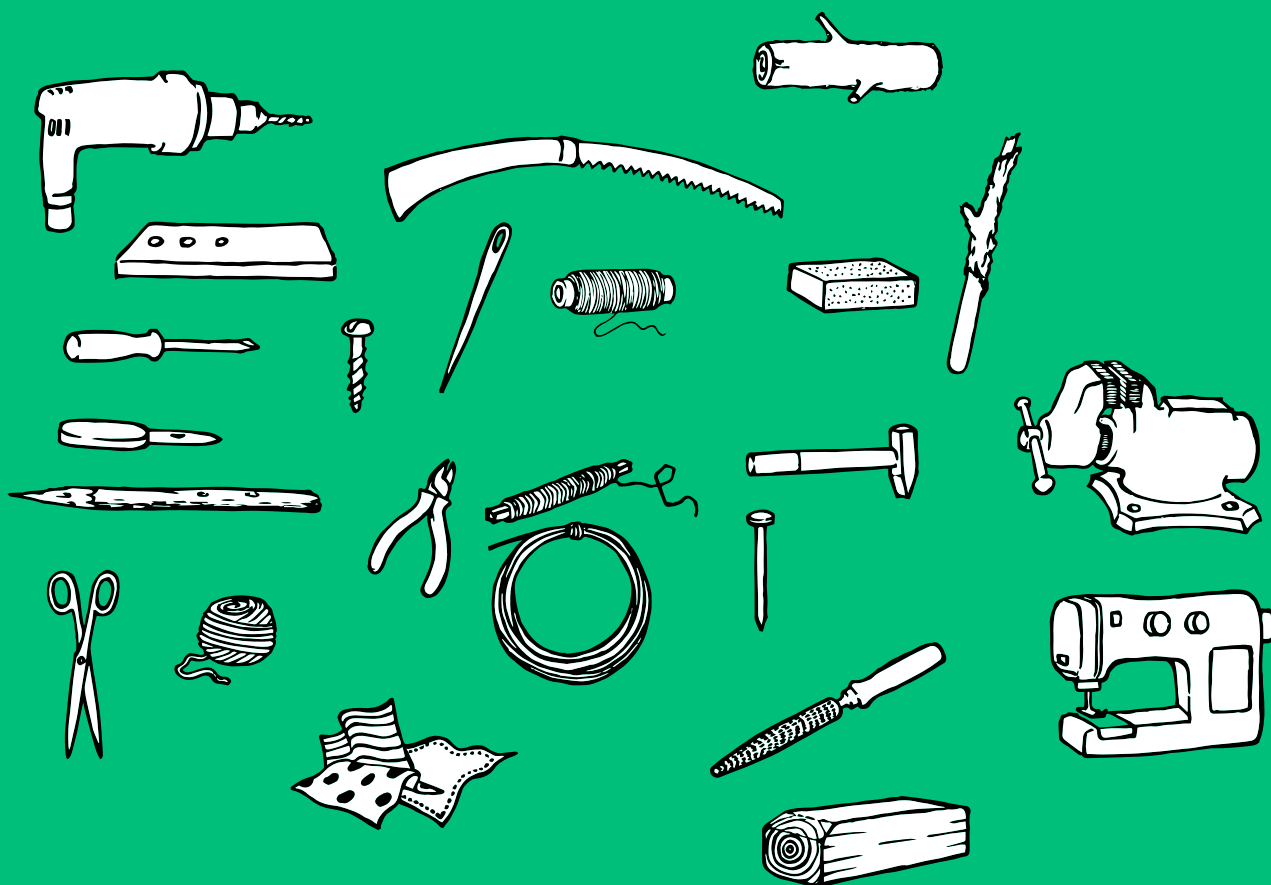
Jsem rád, že jsem to prkno přeříznul, i když mi to dalo hodně práce. Hrozně mě to bavilo, máma mi nebude asi ani věřit, že jsem to dokázal sám.

- Jaké vidíš na obrázku nástroje?
- Vybarvi ty, které umíš pojmenovat.
- Spoj nástroje s materiály, ke kterým se používají.
- Máte doma nějaké nástroje? Prohlédni si je a podívej se, jak se používají.

(příloha 4.7 Nástroje a materiály – pracovní list s nástroji a materiály)

Určitě máte doma škrabku na brambory. Taková škrabka toho ale umí mnohem víc, než jen loupat brambory nebo mrkev. Můžeš s ní zkusit oškrábat třeba kůru z klacků. Jak na to?

- 1) PROHLÉDNI SI DOBRĚ ŠKRABKU. KDE MÁ OSTROU ČÁST?
- 2) PRACUJ RADĚJI NA ZEMI, BUDE TO TAK BEZPEČNĚJŠÍ.
- 3) KLACEK, SE KTERÝM BUDEŠ PRACOVAT, DRŽ ŠPIČKOU DOLŮ, OPŘI SI HO O ZEM.
- 4) ŠKRABKU CHYŤ PEVNĚ ZA RUKOJEŤ.
- 5) ŠKRÁBEJ VŽDY SMĚREM DOLŮ (OD SEBE).

Vyzkoušej různé škrabky a různé typy klacků.

- Škrábe se lépe kůra ze suchého klacku, nebo z čerstvě uříznutého?
- Pracuje se lépe s klackem, který jsi našel/ našla venku po dešti, nebo s těmi, které už máš nějakou dobu doma (ve školce)?
- Jak se mění barva dřeva, které oškrábeš?
- A jak se mění jeho vůně? Voní klacek více na oškrábaném místě, nebo na tom, kde zůstala kůra?
- Jak vypadá oškrábaná kůra? Je to spíše prach, nebo celé kousky?

Nalep si sem vzorek oškrábané kůry – třeba pod průhlednou lepenku:

Co ti oškrábaný klacek připomíná? Můžeš ho použít k vytvoření nějakého výrobku. Bude to kouzelná hůlka, rybářský prut, tělo panenky, meč – nebo něco úplně jiného?

S dětmi jsme při vyrábění použili i jiné nástroje, jako je pilka, nůž nebo vrtačka. Praxí ověřená pravidla pro bezpečnou práci s nástroji podrobně popisuje metodika tvořivé hry, vydaná Muzeem Říčany.

Tohle je kouzelná hůlka a je oškrábaná, aby dělala jenom hezký kouzla.

Co jsi vyrobil/a?

Jak jsi držel/a škrabku, aby to bylo bezpečné?

Použil/a jsi ještě další nástroje?

Jaký je oškrábaný klacek?

S jakým dalším nástrojem bys chtěl/a pracovat?

3.
CO TO TU ROSTE?

3. CO TO TU ROSTE?

I v tomto tematickém bloku jsme začali společnou četbou pohádky o kočce Vločce (viz příloha 4.4 Kočka Vločka a len). Tentokrát nám vyprávěla, jak se vyrábějí látky – od semínka lnu přes jeho sklizeň, zpracování až po tkaní.

Nejprve jsme si na zahradě prohlíželi semínka lnu – všemi smysly, takže jsme je i ochutnávali. To byla dobrota! Prohlédli jsme si, co všechno nám roste na zahradě. Pomohli jsme s péčí o rostliny.

Projdi si zahradu – doma, ve školce, u babičky – nebo třeba městský park. Jak bys mohl/a pomoci o zahradu pečovat? Vyber si jeden úkol, barevně ho označ a spolu s někým dospělým ho zkus splnit. Nebo se ti dokonce povede splnit i několik úkolů?

- Zaleju rostlinky.
- Vypeju část záhonku.
- Vyvážu rostlinky ke klacíku.
- Shrabu listí na části zahrady.
- Shrabu posekanou trávu na části zahrady.
- Doplním krmítko pro ptáčky.

Vydali jsme se na dobrodružnou výpravu, kde jsme tvořili a hráli si v přírodě.

V lese jsme vyráběli domečky – podobné snopům, které se dělají, když se suší len. Potřebovali jsme k tomu některé nástroje – pilku, škrabky, brusné houbičky nebo rašple.

Já si udělám v lese domeček.
Velikej. Až do nebe.

Pro práci v terénu jsme v muzeu navrhli a s dětmi vyzkoušeli „kapsář a batoh 2 v 1“. Lze do něj pohodlně a bezpečně uložit spoustu nástrojů a materiálů, které děti využijí pro tvoření venku. Dá se jednoduše sbalit a nosit na zádech jako batoh. V lese nebo na zahradě ho můžeme buď položit na zem, nebo zavěsit (na větev, mezi stromy či na plot). Máme pak skvělý přehled o tom, které nástroje se zrovna používají a dětem se snadno uklízejí na místo. Ostré nástroje jsou uloženy v horní části kapsáře, takže ho lze zavěsit tak, aby na ně děti nedosáhly a podával jim je dospělý.

Vezměte si s sebou na procházku do lesa nástroje, se kterými jste zkoušeli pracovat doma nebo na zahradě. Postavte v lese domeček z materiálu, který tam najdete. Je jedno, jestli bude maličký jako pro ježečka, nebo velký tak, že byste v něm mohli sami přespát. Důležité je, abyste používali nástroje bezpečně a abyste se chovali tak, že nebudete ubližovat rostlinám ani zvířatům:

- 1) POUŽÍVEJTE JEN KLACKY, KTERÉ NAJDETE NA ZEMI, NELÁMEJTE JE Z ŽIVÝCH STROMŮ.
- 2) I KOŘENY PATŘÍ K ŽIVÝM STROMŮM – NEŘEZEJTE DO NICH PILKOU, NOŽEM NEBO ŠKRABKOU.
- 3) POKUD NAJDETE POD KLACKY NEBO KŮROU ŽIVÉ BROUKY, SLIMÁKY NEBO MRAVENCE, MYSLETE NA TO, ŽE JE TO JEJICH DOMOV. POTŘEBUJETE OPRAVDU PŘÁVĚ TENHLE KUS KŮRY?
- 4) POKUD STAVBU V LESE NECHÁVÁTE, POUŽÍVEJTE POUZE PŘÍRODNÍ MATERIÁLY. JUTOVÝ PROVÁZEK V LESE ZŮSTAT MŮŽE, ALE DRÁTKY NEBO BAREVNÁ PŘÍZE NE.

Brusná houbička umí kůru obrousit tak, že je hladká jako sklo. Chceš si sáhnout?

V lese nemáme svěrák, který by klacek podržel, abychom mohli pilku držet bezpečně oběma rukama. Požádej tedy raději kamaráda nebo někoho dospělého, ať ti s držením pomůže. Najdi si pařez nebo silnější kmen, o který si klacek opřeš.

Nalep si sem fotografii
svého domečku:

Z čeho jsi domeček vyrobil/a?

Jaké nástroje jsi použil/a?

Jak jsi je používal/a, aby to bylo bezpečné?

Bylo těžké postavit domeček tak, aby držel pohromadě? Jak sis poradil/a s problémy při stavbě?

Zkusili jsme si i tkaní.
Proplétali jsme přírodniny do
osnovy natažené mezi stromy.

Nevěděla jsem, že moje
tričko je vlastně z rostlin.
Teď už to budu vědět.

Celý následující týden jsme pozorovali, jak ze semínek řeřichy, která jsme zasadili a pečovali o ně, pomalu vyrůstají malé rostlinky. Každý den jsme si zakreslovali, jak rostlinky vypadají. Zkusíte to také? (příloha 4.8. Semínka – tabulka k zakreslování rostlinek)

Já si tu řeřichu nechci dát na chleba. Vezmu si ji domů a budu dál pozorovat, jak roste.

4. JAK SE TO DĚLÁ?

V posledním bloku jsme se zaměřili na pracovní postupy. Učili jsme se číst obrázkové návody a samostatně podle nich pracovat. Nejprve jsme si ale poslechli pohádku o kočce Vločce a obilí (viz příloha 4.5 Kočka Vločka a obilí) a důkladně jsme se seznámili se základní surovinou pro pečení – moukou.

Hraj si s moukou. Co všechno s ní můžeš dělat?

- Kreslit prstem na plech plný mouky.
- Přesypávat ji trychtýřem nebo přes cedník.
- Potřít čtvrtku lepidlem a vysypávat na ní obrázky.
- Foukat ji z dlaní do trávy.
- Poznávat po hmatu hladkou mouku a hrubou mouku.
- (Určitě ještě spoustu aktivit vymyslíš sám/sama!)

Zbytky mouky nasyp ven do trávy nebo do lesa, jeho nejmenší obyvatelé, například mravenci, si na ní pochutnají.

Líbí se mi, že do mouky můžu prstem malovat a pak to uhladit a zase malovat něco jiného.

Tohle děti hodně bavilo a dožadovaly se dalších a dalších aktivit.

Učili jsme se číst obrázkové recepty (příloha 4.9 Recept). Nebylo to jednoduché, takže jsme jednotlivé dovednosti pro pečení nacvičovali postupně.

Odměřujte venku na zahradě nebo na procházkách. Berte si s sebou v průběhu jednoho týdne ven vždy plastový hrneček nebo kelímeček a lžičku a nabírejte:

1 hrnek hlíny

2 lžičky jehličí

2 hrnky písku

3 hrnky vody

2 listy

1 lžička trávy

půl hrnku vody

půl hrnku kamínků

Důležité bylo, aby děti byly schopné seřadit kartičky s pracovním postupem ve správném pořadí a „přečíst“, co a v jakém množství mají použít. Nechávali jsme děti, aby se v obrázkovém postupu (příloha 4.9 Recept) samy orientovaly a aby samy určovaly, které suroviny a v jakém množství mají použít. Radili jsme jim, jak se orientovat v receptu, nikoli co konkrétně mají v danou chvíli udělat.

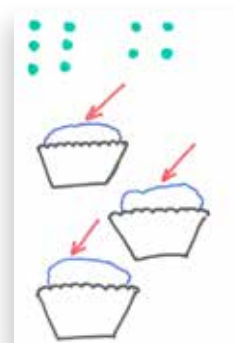
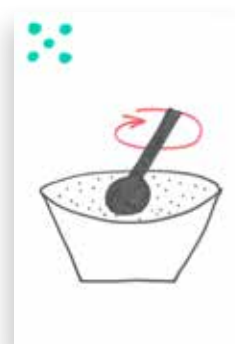
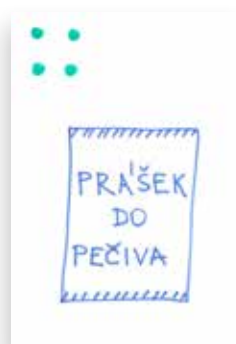
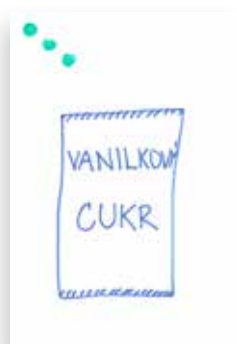
Nejvíc mě bavilo rozklepávat vajíčko. Budu pomáhat tatínkovi, až bude vařit!

Příprav těsto na muffiny
podle obrázkového receptu
(příloha 4.9 Recept).

- 1) Nejprve si seřaď kartičky ve správném pořadí (podle počtu teček).
- 2) Přidávej postupně suroviny podle toho, co je na obrázku.
- 3) Ty kartičky, které jsi už použil/a, otoč lícem dolů, aby se ti nepletly mezi ostatní.
- 4) PRACUJ SÁM/SAMA! Že z toho bude spousta nepořádku, mouka na podlaze a rozlité mléko? Však se říká, že žádný učený z nebe nespadl – časem se to naučíš, ale bez pokusů a chyb to asi nepůjde.
- 5) S troubou na pečení manipuluje jen někdo dospělý.
- 6) Nezapomeň nakonec uklidit – to je také součást pečení. Zameť, utři stůl, pomoz s nádobím.

Jahody musíme příště odstopkovat, to zelené tam nepatří.

Příště nebudeme dávat ty košíčky tak plné, aby to z nich při pečení nevytékalo.

Ve tvořivé hře, ze které celý tento program vychází, necháváme děti chybovat. Myslíme si totiž, že se tím nejvíce naučí. Jistě bychom, my dospělí, uměli „nenápadně zařídit“, aby výsledkem pečení byly pěkné muffiny – takové, jaké umíme upéct sami. Záměrně jsme nechávali děti chybovat. Natrénováni jsme s nimi čtení receptu, poznávání surovin a jejich odměřování, manipulaci s nimi. Nechali jsme je pracovat ve skupinách, navzájem si pomáhat a opravovat se. Provedli jsme s nimi reflexi a po dvou týdnech jsme pečení znovu zopakovali. Děti samy přišly na to, co by měly příště udělat jinak – a opravdu to tak udělaly. „Muffiny verze 2.0“ pak byly o poznání úhlednější. Mimochodem, i ty první byly chuťově moc dobré a děti z nich měly velkou radost.

Muffiny poprvé

TO SE Povedlo, jak se to nepovedlo!

Budeme muset fakt pečlivě vybrat zbytky skořápek, když rozklepneme vajíčko. Jsou tam cítit i úplně malé kousky.

Ty větší jahody překrojíme napůl.

Muffiny podruhé

Jak ti muffiny chutnaly?

Co příště uděláš jinak?

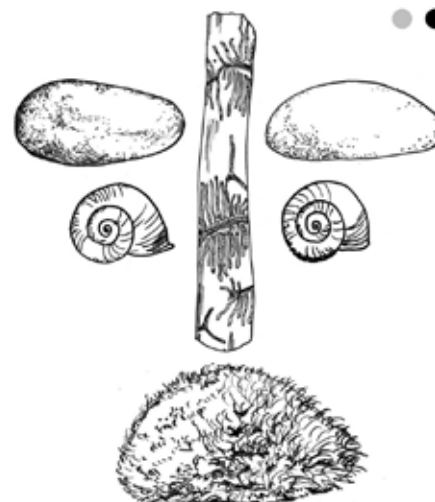

Asi jsme něco špatně odměřili, příště to budeme odměřovat přesně.

Sem si nalep fotku muffinů:

V následujících dnech si děti upevňovaly a rozšiřovaly znalosti v oblasti čtení obrázkových schémat a jejich vytváření. Pracovali jsme se stavebnicí Lesogramy (příloha 4.10 Lesogramy), kterou jsme vymysleli, navrhli a vytvořili.

Děti zde vytvářejí obrázky podle návodů různého stupně obtížnosti a také se učí samy taková schémata vytvářet. Ve stavebnici jsme použili výhradně přírodniny – jednak se pak dá snadno doplňovat a rozšiřovat, jednak bylo pro nás důležité, aby děti byly v přirozeném kontaktu s přírodními materiály.

Jéé, pírkol! Komu asi patřilo?

